

Riskli ve Risk Taşıyan Okul Öncesi Dönem Çocukları: Akademisyenlerin Görüş ve Önerileri

Children at Risk in the Preschool Period: Academicians' Views and Recommendations

Sayfa | 868

Endam DÜZYOL TÜRK , Arş. Gör., Dokuz Eylül Üniversitesi, endam.duzyolturk@deu.edu.tr

Özlem ÇELİK , Dr. Öğr. Üyesi, İstanbul Okan Üniversitesi, ozlem.celik@okan.edu.tr

Geliş tarihi - Received: 22 Şubat 2024
Kabul tarihi - Accepted: 27 Mayıs 2024
Yayın tarihi - Published: 28 Ağustos 2024

Batı Anadolu Eğitim Bilimleri Dergisi, (2024), 15 (2), 868-887.
Western Anatolia Journal of Educational Sciences, (2024), 15 (2), 868-887.
Araştırma Makalesi / Research Paper

Öz. Bu çalışmada okul öncesi eğitim alanında görev yapan akademisyenlerin, riskli ve risk taşıyan okul öncesi dönem çocukları, bu çocukların eğitimi, değerlendirilmesi ve iş birliğine ilişkin görüşlerinin ve önerilerinin incelenmesi amaçlanmıştır. Araştırma, nitel araştırma desenlerinden durum çalışması olarak tasarlanmıştır. Çalışma grubu amaçlı örneklem yöntemlerinden ölçüt örnekleme yöntemi kullanılarak belirlenmiştir. Çalışma grubu, İstanbul ve İzmir illerinde bulunan üç üniversitenin Okul Öncesi Eğitimi Anabilim Dalı'nda görev yapan 12 akademisyenden oluşmaktadır. Veri toplama aracı olarak uzman görüşleri doğrultusunda hazırlanan yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılmıştır. Araştırmada elde edilen veriler iki araştırmacı tarafından ayrı ayrı incelenerek içerik analizi yapılmıştır. Araştırmacılar arasındaki güvenilirliği hesaplamak amacıyla Miles ve Huberman'ın formülü kullanılmış ve uyum .88 olarak bulunmuştur. Bu çalışmada riskli çocuklar, gözlemler ve öneriler şeklinde üç tema belirlenmiştir. Araştırmaya katılan akademisyenlerin görüşleri incelendiğinde riskli çocuklar teması etkileyen faktörler, tanımlama alt temalarıyla; gözlemler teması problemler, izleme ve değerlendirme alt temalarıyla; öneriler teması ise eğitim, iş birliği alt temalarıyla ilişkilendirilmiştir. Akademisyenlerin riskli ve risk taşıyan okul öncesi dönem çocukları, bu çocukların eğitimi, değerlendirilmesi ve iş birliğine ilişkin görüşleri ve önerileri ortaya çıkarılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Akademisyen, okul öncesi, özel eğitim, riskli çocuklar.

Abstract. This study aims to examine the opinions and recommendations of academicians working in the field of preschool education regarding at-risk preschool children, their education, assessment, and collaboration. The research was designed as a case study within the framework of qualitative research designs. The study group was determined using purposive sampling methods, specifically criterion sampling. The study group consisted of 12 academicians working in the Department of Preschool Education of three universities located in Istanbul and Izmir provinces. A semi-structured interview form prepared in line with expert opinions was used as the data collection tool. The data obtained in the research were analyzed through content analysis by two researchers independently. To calculate the reliability between the researchers, the formula of Miles and Huberman was used, and the agreement was found to be .88. In this study, three themes were identified as at-risk children, observations, and recommendations. When the opinions of the participating academicians were examined, the theme of at-risk children was associated with factors affecting, with sub-themes of identification; the theme of observations was associated with problems, monitoring, and evaluation sub-themes; and the theme of recommendations was associated with education, collaboration sub-themes. The opinions and recommendations of academicians regarding at-risk and vulnerable preschool children, their education, assessment, and collaboration have been revealed.

Keywords: Academician, at-risk children, preschool, special education.

Batı Anadolu Eğitim Bilimleri Dergisi, (2024), 15 (2), 868-887.

Western Anatolia Journal of Educational Sciences, (2024), 15 (2), 868-887.

Araştırma Makalesi / Research Paper

Extended Abstract

Introduction. Risk infants are those who are considered to experience neurodevelopmental problems due to adverse environmental and biological risk factors (Behrman, Vaughan, & Victor, 1983; Parmelee & Haber, 1973). At-risk represents children whose disability cannot be identified, but whose likelihood of developing a disability in the future is higher than normally expected (Eripek, 2005). Children who are at risk of showing any motor, sensory, or cognitive problems during childhood are defined as at-risk children (Behrman, Vaughan, & Victor, 1983; Parmelee & Haber, 1973). Early identification of potential problems in the development of at-risk children, early intervention, and multidisciplinary efforts to improve their outcomes are considered crucial. The preschool period lays the foundation of life, and during this period, the observations of preschool teachers and guidance from families are believed to have a critical impact on children's development. In this regard, it can be said that academics who train preschool teachers have significant responsibilities. In this context, this study aims to examine the opinions and suggestions of academics working in the field of preschool education regarding risky and at-risk preschool children, their education, evaluation and cooperation. The research problem statement is defined as "What are the opinions and recommendations of academicians in the Department of Preschool Education regarding the education of at-risk preschool children?" The sub-problem statements of the study are as follows:

According to academics working in the Department of Preschool Education:

1. What kind of education should be given to at-risk children in preschool?
2. How should at-risk children be evaluated?
3. What kind of cooperation should be made for at-risk children?
4. What are the recommendations of academics for at-risk children?

Method. In this research, the case study, which is a qualitative research method, has been used. The study group was determined using purposive sampling methods, specifically the criterion sampling method. In the study, "Faculty members in the field of preschool education, from universities in Izmir and Istanbul provinces" were determined as the criterion. In this context, the study group of the research consists of 12 academics currently working in the Department of Preschool Education of three universities located in Istanbul and Izmir provinces. Additionally, two academics declined to participate in the study, stating that the research topic required expertise in the field. In this study, a semi-structured interview form was used as the data collection tool. The data obtained in the research were analyzed separately by two researchers using content analysis. The consistency between the findings, discussion, and conclusion sections supported external reliability. For the internal validity of the study, expert opinions were sought for the questions in the semi-structured interview form. To increase external validity, the research process was described in detail. Ethics Committee approval has been obtained from İstanbul Okan University (Number: 4/165/23, Date: 12/04/2023).

Results. In this study aiming to evaluate the knowledge levels and recommendations of academicians currently working in the field of preschool education regarding at-risk preschool children, three themes were identified: "at-risk children," "observations," and "recommendations." The theme of at-risk children is associated with sub-themes such as influencing factors and identification. The

Düzyol Türk, E. ve Çelik, Ö. (2024). Riskli ve risk taşıyan okul öncesi dönem çocukları: akademisyenlerin görüş ve önerileri. *Batı Anadolu Eğitim Bilimleri Dergisi, 15(2), 868-887.*

DOI. 10.51460/baebd.1441553

observations theme is linked with sub-themes including problems, monitoring, and evaluation. Lastly, the recommendations theme is associated with sub-themes related to education and collaboration.

Discussion and Conclusion. As a result of the research, it was observed that academicians believe that factors such as prenatal, perinatal, and postnatal periods are influential in the birth or growth of at-risk children during the preschool period. In this context, the findings obtained align with the literature regarding academicians' views on at-risk children (Acunaş et al., 2018; Akman & Hacifazlıoğlu, 2018). Academicians have described at-risk and vulnerable children as "children with developmental delays, those growing up in unfavorable conditions, children with special needs, and those with behavioral problems." In a study examining the opinions of preschool teachers regarding at-risk children during the preschool period, at-risk children were defined as those growing up in fragmented and unfavorable conditions, exposed to neglect and abuse, substance-dependent, prone to delinquency, refugees, raised in large families, living on the streets, working children, and internet-dependent children (Erol & Savaş, 2022). In this research as well, it was observed that the majority of academicians addressed children growing up in unfavorable conditions. Therefore, it is interpreted by educators that children at-risk during the preschool period are affected by unfavorable conditions. The problems faced by at-risk preschool children were expressed by academicians as "peer bullying and the inability to ensure continuity in education." In line with these findings, other studies have found that peers often ignore and avoid children who exhibit inadequacies (Çulhaoğlu İmrak, 2009; Karadağ, Yıldız Demirtaş, & Girli, 2014). In this context, it can be noted that academicians' views on at-risk children being exposed to peer bullying are consistent with existing literature. When examining the impact of Head Start on the academic success of at-risk children in a study by Bayly et al. (2023), it was found that there is a lasting effect on children in early childhood, highlighting the significant impact of education and continuity in education on at-risk children. Regarding the monitoring and evaluation of at-risk preschool children, academicians indicated methods such as "tests and scales, observation, portfolios, achievements and indicators, interviews." As a result of the interviews with academicians, it was determined that half of them expressed feeling inadequate in using tests commonly employed in monitoring and evaluation. In a study by Konuk Er et al. (2022), it was found that preschool teachers need additional personnel in their institutions for the assessment of children classified as at-risk. In this study, it is believed that the feeling of inadequacy expressed by some academicians in evaluating at-risk children may have implications for the courses they teach to prospective teachers. Academicians' recommendations regarding the education of at-risk preschool children include "practice-oriented courses, intervention programs, pre-service and in-service training." Academicians particularly noted the inadequacy of practice-oriented courses, especially concerning at-risk children, and emphasized the need for their integration into the curriculum. In line with the views of academicians, it was found that they recommend parents to collaborate with educators and healthcare professionals in the developmental process of at-risk preschool children. Studies have also found that caregivers of at-risk children should collaborate with specialists (Koliouli et al., 2022; Sheppard & Moran, 2022). In this context, academicians' views on the necessity of both educators and healthcare professionals working with at-risk children within a multidisciplinary approach are supported.

Giriş

Riskli bebekler, olumsuz çevresel ve biyolojik risk faktörlerine bağlı olarak nöromotor gelişim problemleri yaşayabileceği düşünülen bebeklerdir (Behrman, Vaughan ve Victor, 1983; Parmelee ve Haber, 1973). Risk taşıma ise bir yetersizliği belirlenemeyen ancak ileride yetersizlik gösterme ihtimali normalde beklenenden daha fazla olan çocukları temsil eder (Eripek, 2005). Riskli bebeklerde annenin sağlık durumuna da bağlı bir şekilde doğumdan önce, doğum sırasında veya doğum sonrasında erken dönemde oluşan durumlar nedeniyle, bireyde ileri dönemlerde nörolojik nedenli gelişim geriliği, görme bozuklukları, işitme bozuklukları, konuşma bozuklukları gibi sensörinöral problemler, dil gelişim geriliği, davranış problemleri ve psikososyal sorunlar görülebilir ihtimali bulunur (Akman ve Hacıfazlıoğlu, 2018).

Risk faktörünün şiddetine, yaygınlığına veya sayısına bağlı olarak bu bebekler yüksek, orta veya düşük riskli bebekler olarak ayrılmaktadırlar. Riskin derecesine dair sınırları tamamıyla belirlenmiş net bir sınıflandırma olmamakla birlikte yedi farklı araştırmacı grupları kendi klinik tecrübe ve uzmanlıkları doğrultusunda farklı alan başlıkları ve genelde düşük, orta ve yüksek risk olarak hiyerarşik ayrımları olan sınıflandırmalar gerçekleştirmişlerdir (Acunaş vd., 2018; Parmelee ve Haber, 1973). Riskli bebek grubunda; gelişim geriliği olan, düşük doğum ağırlığı olan, 37 haftanın altında dünyaya gelen bebekler yer alır. Özellikle 32 haftanın altında ve 1500 gramın altında dünyaya gelen bebekler “yüksek riskli” olarak belirtilir (Mutlu, 2017; Ulutaş, Demir ve Yayan, 2017). Moor ve ark. (2023) düşük doğum ağırlığını, bireylerin yaşamı boyunca hem fiziksel hem de zihinsel sağlığını etkileyen erken savunmasızlık faktörü olarak belirtmiştir.

Riskli bebek doğumu; annenin doğum yaşının 40’ın üstü veya 16’nın altında olması, sigara, uyuşturucu, alkol kullanımı, fiziksel ya da duygusal stres şeklinde maternal-demografik şeklindeki sebeplerden kaynaklanmaktadır. Ayrıca risk faktörleri arasında gebelik süresi içinde cinsel yolla bulaşan enfeksiyonlar, çoğul gebelik gibi birçok neden bulunmaktadır (Behrman, 2020). Annenin sağlık durumuna göre doğumdan önce, doğum sırasında veya doğum sonrasında erken dönemde ortaya çıkan durumlar, ileri dönemlerde bireylerde nörolojik kökenli gelişim geriliği, görme bozuklukları, işitme bozuklukları, konuşma bozuklukları gibi sensörinöral problemler, psikososyal sorunlar, davranış problemleri ve dil gelişim geriliği görülebilmektedir (Akman ve Hacıfazlıoğlu, 2018). Çocukluk çağında herhangi bir motor, duyuşsal ya da zihinsel problem gösterme ihtimali olan çocuklar riskli çocuklar olarak tanımlanır (Behrman, Vaughan ve Victor, 1983; Parmelee ve Haber, 1973). Riskli çocukların gelişimlerinde görülebilecek sorunların erken dönemlerde tespit edilmesi, erken müdahale uygulanması ve bu çocukların iyileştirilebilmesi için multidisipliner çalışmalar önemli olarak görülmektedir (Calder vd., 2018). Okul öncesi dönem yaşamın temelidir ve bu dönemde okul öncesi öğretmenlerinin gözlemlerinin ve aileleri yönlendirmelerinin çocukların gelişiminde kritik bir etkiye sahip olduğu düşünülmektedir. Bu durumda okul öncesi öğretmenlerini yetiştiren akademisyenlere önemli görevler düştüğü söylenebilir.

İlgili alan yazında uzun dönem boyunca riskli çocukların takip edilmesinin ve desteklenmesinin önemini belirten çalışma bulunmaktadır. Çalışmada yüksek riskli bebekler boylamsal olarak incelenmiştir. Doğum ağırlığı 1001 g altında olan ve daha yüksek doğum ağırlığına sahip bebekler sağlık, büyüme, nöromotor ve erken bilişsel işlevsellik, dil, davranış ve aile

Düzyol Türk, E. ve Çelik, Ö. (2024). Riskli ve risk taşıyan okul öncesi dönem çocukları: akademisyenlerin görüş ve önerileri. *Batı Anadolu Eğitim Bilimleri Dergisi, 15(2), 868-887.*

DOI. 10.51460/baebd.1441553

kaynaklarının ölçütleri kullanılarak değerlendirilmiştir. Bu değerlendirmelerden elde edilen veriler, serebral palsi ve gecikmiş erken bilişsel işlevsellik için potansiyel olarak değiştirilebilir risk faktörlerini araştırmak ve randomize denemelerde değerlendirilen müdahalelerin risk ve faydalarını değerlendirmek için kullanılmıştır. Çalışma boylamsal takibin fetüsler ve yenidoğanlara verilen tedaviler hakkında bilgiler sağlayabileceğini önermektedir (Vohr vd., 2003). Zamanında dünyaya gelen bebeklere göre geç prematürelere %36'sının gelişim geriliği olması sebebiyle, erken çocukluk döneminde problem yaşamamaları için okul öncesi eğitim kurumuna ve buna takiben ilkökula erken gönderilmemesi önerilmektedir (Morse vd., 2009). Sheppard ve Moran (2022), 0-5 yaş arasındaki özel gereksinimli çocuklar için eğitim sisteminde bulunan kişilerin ve ailelerin hizmet planlanmasında ve sunumunda iş birliği içerisinde olmalarının önemli olduğunu belirtmişlerdir. Pullum vd. (2022) küçük çocukların oyun becerilerini artırmada yapılandırılmış öğretimin gelişimsel yetersizliği olan okul öncesi çağındaki beş çocuğun uygun oyun üzerindeki etkilerini incelemişlerdir. Çocukların bir oyuncak veya nesneyi gerçek veya hayali sonuçlarına bakmaksızın amacına uygun bir şekilde kullanması olarak belirtilen uygun oyun üzerinde yapılandırılmış öğretimin etkili olduğu saptanmıştır. Koliouli ve ark. (2022) benzer şekilde çocuklara bakım veren kişilerin iş birliği içerisinde özel kapsayıcı uygulamalar ve programlar hazırlamasının önemli olduğunu tespit etmişlerdir. Türkiye'de ise özellikle okul öncesi dönemdeki riskli çocuklara ilişkin yapılan çalışmalar sınırlı sayıdadır (Altunalan, 2015). Erol ve Savaş (2022) tarafından yapılan çalışmada okul öncesi öğretmenlerinin, risk altındaki çocuklara ilişkin görüşleri ve kendi sınıflarındaki farklı risk grubundaki çocuklara ilişkin deneyimleri incelenmiştir. Araştırmada risk altındaki çocuk, gelişim alanı olumsuz etkilenen, ihtiyaçları karşılanmayan ve güvensiz ortamda büyüyen çocuk olarak tanımlanmıştır. Öğretmenler mesleki deneyimlerinde ise en çok parçalanmış (boşanma/ölüm) ailelerde yaşayan çocuklarla karşılaştıklarını ifade etmişlerdir. Çetingöz ve Yıldırım Doğru (2016) tarafından yapılan çalışmada ise gelişimi risk altında olan okul öncesi dönem çocuklarının sosyal beceri düzeyleri değerlendirilmiştir. Araştırmanın bulgularına göre risk altında olan okul öncesi dönem çocuklarının sosyal beceri düzeylerinin düşük olduğu belirlenmiştir. Yapılan çalışmalar bağlamında özellikle okul öncesi eğitimi alanında görev yapan akademisyenlerin riskli çocuklara ilişkin bilgi düzeylerini görüşlerine göre değerlendiren herhangi bir çalışmaya rastlanmamıştır. Bu nedenle yapılacak olan çalışma aracılığıyla akademisyenlerin okul öncesi öğretmenleri yetiştirirken daha iyi danışmanlık yapmak için öğretmen yetiştirme programlarının içeriklerine ve mesleki gelişim çalışmalarına riskli çocukları entegre edebilecekleri düşünülmektedir. Riskli çocuklara ilişkin okul öncesi öğretmenlerine akademisyenler tarafından hizmet içi eğitimler verilebileceği ve öğretmenlerin sınıflarında bu tür çocuklarla karşılaştığında daha bilinçli bir şekilde eğitim planı hazırlayabilecekleri ve uygulayabilecekleri söylenebilir. Bu bağlamda bu çalışmada okul öncesi eğitim alanında görev yapan akademisyenlerin, riskli ve risk taşıyan okul öncesi dönem çocukları, bu çocukların eğitimi, değerlendirilmesi ve iş birliğine ilişkin görüşlerinin ve önerilerinin incelenmesi amaçlanmıştır. Bu amaçla çalışmanın problem cümlesi "Riskli ve risk taşıyan okul öncesi dönem çocukların eğitimi hakkında Okul Öncesi Eğitimi Anabilim Dalı'nda görev yapan akademisyenlerin görüşleri ve önerileri nasıldır?" olarak belirlenmiştir.

Çalışmanın alt problem cümleleri ise aşağıdaki şekildedir:

1. Okul öncesi dönemdeki riskli ve risk taşıyan çocuklara nasıl bir eğitim verilmelidir?
2. Riskli ve risk taşıyan çocuklar nasıl değerlendirilmelidir?
3. Riskli ve risk taşıyan çocuklar için nasıl bir iş birliği yapılmalıdır?
4. Akademisyenlerin riskli ve risk taşıyan çocukların eğitimleri için önerileri nelerdir?

Yöntem

Araştırmanın modeli

Okul öncesi eğitim alanında görev yapan akademisyenlerin, riskli ve risk taşıyan okul öncesi dönem çocukları, bu çocukların eğitimi, değerlendirilmesi ve iş birliğine ilişkin görüşlerinin ve önerilerinin incelendiği bu çalışmada nitel araştırma yöntemlerinden durum çalışması kullanılmıştır. Durum çalışması araştırmacının kontrol edemediği bir olgu ya da olayı derinliğine incelemesine olanak veren bir araştırma yöntemidir (Yıldırım ve Şimşek, 2011).

Çalışma grubu

Çalışma grubu amaçlı örneklem yöntemlerinden ölçüt örnekleme yöntemi kullanılarak belirlenmiştir. Amaçlı örnekleme, çalışmanın amacına uygun olacak durumların seçilerek derinlemesine araştırma yapılmasına yol açar (Büyüköztürk vd., 2018). Ölçüt örnekleme yöntemi, belirlenen kriterler doğrultusunda bu kriterleri karşılayan bireylerin çalışma grubuna alınması sağlar (Patton, 2014). Çalışmada "Okul öncesi eğitimi alanındaki öğretim üyeleri, İzmir ve İstanbul illerindeki üniversiteler" ölçüt olarak belirlenmiştir. Bu bağlamda araştırmanın çalışma grubu, İstanbul ve İzmir illerinde bulunan üç üniversitenin Okul Öncesi Eğitimi Anabilim Dalı'nda görev yapan 12 akademisyenden oluşmaktadır. Ayrıca iki akademisyen ise araştırma konusunun uzmanlık alanı bilgisi gerektirdiğine dair düşüncelerini paylaşarak çalışmaya katılmayı kabul etmemişlerdir.

Araştırmaya katılan akademisyenlerin demografik özellikleri Tablo 1'de sunulmuştur.

Tablo 1.
Akademisyenlerin Demografik Özellikleri

Demografik Özellikler	f	
Cinsiyet	Kadın	12
	Erkek	0
Unvan	Prof.	1
	Doç.	5
	Dr.	6
Hizmet Yılı	0-10 yıl	4
	11-20 yıl	5
	21 yıl +	3

Tablo 1 incelendiğinde akademisyenlerin tamamının (n=12) kadın olduğu görülmektedir. Akademisyenlerden biri Prof., beşi Doç., altısı ise Dr. unvanına sahiptir. Dört akademisyen 0-10 yıl, beş akademisyen 11-20 yıl, 3 akademisyen ise 21 yıl üstünde hizmet vermektedir.

Veri toplama araçları

Bu çalışmada veri toplama aracı olarak yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılmıştır. Veriler görüşme yöntemi kullanılarak bireysel görüşme şeklinde toplanmıştır. Yarı yapılandırılmış

Batı Anadolu Eğitim Bilimleri Dergisi, (2024), 15 (2), 868-887.
Western Anatolia Journal of Educational Sciences, (2024), 15 (2), 868-887.
Araştırma Makalesi / Research Paper

görüşme formu bireylerin belli olay veya durumlarla ilgili düşünceleri arasındaki ortak ve farklı noktaları belirleyerek karşılaştırmalar yapmaya imkân sağlayan veri toplama aracıdır (Creswell, 2018; Yıldırım ve Şimşek, 2011; Gay, Mills ve Airasian, 2012). Çalışmada veri toplamak amacıyla okul öncesi eğitimi ve özel eğitim alanlarında uzmanlığı olan araştırmacılar tarafından literatür incelenerek görüşme soruları oluşturulmuştur. Oluşturulan sorular okul öncesi eğitimi alanında uzmanlığı olup daha önce özel eğitim dersleri veren iki uzmanın görüşlerine sunulmuştur. Uzman görüşleri doğrultusunda düzenlenen yarı yapılandırılmış görüşme formunun pilot çalışması iki akademisyene uygulanarak soruların anlaşılabilirliği incelenmiş ve herhangi bir düzeltmeye gidilmemiştir. Böylece 10 soru içeren yarı yapılandırılmış görüşme formunun son hali elde edilmiştir.

Görüşme formunda yer alan sorular aşağıda belirtilmiştir.

1. Sizce bir bebeğin riskli doğmasına ya da büyümesine neden olan durumlar nelerdir?
2. Sizce okul öncesi eğitime gelen riskli çocuklar hangi özelliklere sahip olabilirler?
3. Sizce riskli dünyaya gelmiş olan çocukların aileleri hangi uzmanlarla birlikte çalışmalıdır? Neden?
4. Sizce okul öncesi dönemdeki riskli ve risk taşıyan çocuklar nasıl değerlendirilmelidir? Değerlendirmede hangi kriterler kullanılabilir?
5. Sizce okul öncesine devam eden riskli ve risk taşıyan çocukların eğitimde karşılaşılabileceği sorunlar nelerdir?
6. Sizce okul öncesi eğitim kurumlarına devam eden riskli veya risk unsuru taşıyan çocuklara nasıl bir eğitim programı uygulanmalıdır?
7. Sizce riskli çocuklarla çalışan okul öncesi eğitimcileri hangi yeterliklere sahip olmalıdır? Neden?
8. Sizce okul öncesi öğretmenleri riskli veya risk unsuru taşıyan çocukların gelişimsel izlemelerini yaparken nasıl bir yol izlemelidirler?
9. Okul öncesi lisans programında riskli ve risk taşıyan çocuklara yeteri derecede yer verildiğini düşünüyor musunuz?
Evet ise; okul öncesi lisans programında bu tür çocukların yeri nedir?
Hayır ise; okul öncesi lisans programında bu tür çocuklar ile ilgili nelere yer verilmelidir?

Veri toplama süreci

İstanbul Okan Üniversitesi'nden etik kurul onayı alınmıştır (Sayı: 4/165/23, Tarih: 12/04/2023). İstanbul ve İzmir illerindeki üniversitelerin Okul Öncesi Eğitimi Anabilim Dallarına uzaktan eğitim sebebiyle online görüşmeler yapılarak akademisyenlere araştırmanın amacı hakkında bilgi verilmiştir. Araştırmaya katılmayı kabul eden okul öncesi eğitim alanında görev yapan 12 akademisyen tarafından gönüllü katılım formu doldurulmuştur. Uygun oldukları zamanlar sorularak görüşme tarihleri belirlenmiştir. Katılımcılara istedikleri zaman geri çekilebilecekleri belirtilmiştir. Görüşmeler her akademisyenle yaklaşık 15-20 dakika sürmüştür. Akademisyenlerden izin alınarak görüşmeler ses kayıt cihazı/online olarak kayıt altına alınmıştır. Yapılan görüşmelere ait veriler araştırmacılar tarafından yazılı belgelere dönüştürülmüştür.

Verilerin analizi

Araştırmada elde edilen veriler, içerik analizi yöntemi ile değerlendirilmiştir. İçerik analizi elde edilen bilgilerin sistematik olarak incelenerek anlamlandırılmasıdır. İçerik analizi; “verilerin kodlanması, temaların bulunması, kodların ve temaların düzenlenmesi ve bulguların tanımlanması ve yorumlanması” şeklinde dört aşamadan oluşur (Yıldırım ve Şimşek, 2011).

Araştırmada elde edilen veriler, iki araştırmacı tarafından ayrı ayrı incelenerek içerik analizi yapılmıştır. Kodlar dahilinde ana temalar alt temalar ve kategoriler oluşturulmuştur. Devamında araştırmacılar tarafından ayrı ayrı üretilen kodlar, kategoriler ve temalar karşılaştırılarak netleştirilmiştir. Araştırmacılar arasındaki güvenilirliği hesaplamak amacıyla Miles ve Huberman (1994)'ın geliştirdiği “Güvenirlik = Görüş Birliği / Görüş Birliği + Görüş Ayrılığı” formülü kullanılmıştır. Elde edilen sonuca göre araştırmacılar arasında uyum yüzdesi .88 olarak bulunmuştur. Kodlayıcılar arası görüş birliğinin en az %80 olduğu durumlarda araştırma güvenilir olarak kabul edilmektedir (Miles ve Huberman, 1994). Veriler analiz edilerek bulgular kısmında şekil ve tablolar halinde sunulmuştur. Katılımcıların görüşme formları A1, A2, A3... olarak belirtilmiştir. Belirlenen kategorilere ait bulgulara doğrudan alıntılar yapılarak çalışmanın güvenilirlik ve geçerliği artırılmıştır. İç güvenilirliği sağlamak amacıyla görüşmelerde katılımcılardan izin alınarak ses kayıt cihazı kullanılmıştır. Böylece veri kaybı önlenmiştir. Elde edilen verilerin bulgular ışığında sonuçlandırılarak değerlendirilmiştir. Bulgular, tartışma ve sonuç bölümlerinin birbirleriyle uyumlu olması ile dış güvenilirlik desteklenmiştir.

Araştırmanın iç geçerliği için yarı yapılandırılmış görüşme formunda bulunan sorular için uzman görüşüne başvurulmuştur. Soruların araştırmanın amaçlarına uygun bir şekilde hazırlanması, açık ve net olması sağlanmıştır. Dış geçerliğini artırmak için ise araştırma süreci ayrıntılı bir şekilde açıklanmıştır.

Bulgular

Okul öncesi eğitimi alanında görev yapan akademisyenlerin riskli ve risk taşıyan okul öncesi dönem çocuklarına ilişkin bilgi düzeylerinin ve önerilerinin görüşlerine göre değerlendirilmesini amaçlayan bu çalışmada “riskli çocuklar, gözlemler ve öneriler” şeklinde üç tema belirlenmiştir. Riskli çocuklar teması “etkileyen faktörler, tanımlama” alt temalarıyla; gözlemler teması “problemler, izleme ve değerlendirme” alt temalarıyla; öneriler teması ise “eğitim, iş birliği” alt temalarıyla ilişkilendirilmiştir. Tablo 2’de alt temaların temalara göre dağılımları sunulmuştur.

Tablo 2.
Alt temaların temalara göre dağılımı

Temalar	Alt Temalar
Riskli Çocuklar	Etkileyen Faktörler Tanımlama
Gözlemler	Problemler İzleme ve Değerlendirme
Öneriler	Eğitim İş Birliği

TEMA 1: Riskli çocuklar

Akademisyenler ile yapılan görüşmeler doğrultusunda riskli çocuklar temasının alt temaları “etkileyen faktörler, tanımlama” şeklinde belirlenmiştir.

Sayfa | 877 **Alt tema: Etkileyen faktörler**

Etkileyen faktörler alt temasının “doğum öncesi, doğum sırası ve doğum sonrası” kodları, aşağıda yer alan Tablo 3’te sunulmuştur.

Tablo 3.

Riskli çocuk olmaya neden olan faktörler

Kodlar	Frekans
Doğum Öncesi	12
Doğum Sırası	9
Doğum Sonrası	10

Akademisyenlerin okul öncesi dönem çocuklarının riskli olarak dünyaya gelmesini ya da büyümesini etkileyen faktörlere yönelik ifadeleri incelendiğinde, tamamının (n=12) doğum öncesinden kaynaklanan faktörleri belirttikleri tespit edilmiştir. Akademisyenlerden A3 şu şekilde açıklamıştır:

“Risk faktörleri doğum öncesi, doğum sırası ve doğum sonrası olarak üçe ayrılmaktadır. Bu risklerin en önemlisinin doğum öncesi çevrede annenin beslenme ve stres düzeyi olduğunu düşünüyorum. Beslenme anne karnından itibaren gelişimde en etkili özelliklerin başında gelmektedir. Eğer çocuk anne karnında yeterli gelişim gösteremezse gelişim geriliği gösterebilir. Bunun yanı sıra yoğun stres altında yaşayan ve çalışan bir anne rahatsızlanabilir ve bu rahatsızlık çocuğa da geçebilir” (A3).

Akademisyenlerin dokuzu doğum sırası ve 10’u ise doğum sonrasında kaynaklanan faktörleri belirtmiştir. A1 ve A9 görüşlerini şu şekilde ifade etmişlerdir:

“Doğum sırasında kordon dolanması, bebeğin oksijensiz kalması, asfiksi, gelişim bozuklukları nedeniyle müdahaleli doğumlar. Doğum sonrasında beslenme, bakım, ilgi sevgi ve eğitim, sosyo-ekonomik durumlar” (A1).

“...Mesela doğum sırasında yaşanan bazı zorluklar, erken doğum, gebelik sırasında yaşanan sıkıntılar ya da doğum sonrasındaki genetik olarak anne baba ya da akrabalarından geçen özellikler... Ayrıca çevresel olarak sosyoekonomik durum veya sağlıksız aile içi ilişkiler gibi faktörler bir bebeğin riskli doğmasına ya da büyümesine sebep olabilir” (A9).

Alt tema: Tanımlama

Akademisyenler riskli ve risk taşıyan çocuklara ilişkin tanımlamalarını; “gelişim geriliği gösteren çocuk, elverişsiz şartlarda büyüyen çocuk, özel gereksinimli çocuk, davranış problemleri olan çocuk” kodları kapsamında gerçekleştirmişlerdir. Bu kodlar Tablo 4’te sunulmuştur.

Batı Anadolu Eğitim Bilimleri Dergisi, (2024), 15 (2), 868-887.
Western Anatolia Journal of Educational Sciences, (2024), 15 (2), 868-887.
Araştırma Makalesi / Research Paper

Tablo 4.
Riskli ve risk taşıyan çocuklara ilişkin tanımlamalar

Kodlar	Frekans
Gelişim Geriliği Gösteren Çocuk	12
Elverişsiz Şartlarda Büyüyen Çocuk	10
Özel Gereksinimli Çocuk	9
Davranış Problemleri Olan Çocuk	2

Akademisyenlerin tamamı (n=12) riskli ve risk taşıyan çocukların gelişim geriliği gösterdiğini belirtmiştir. Örneğin A2'nin bu konudaki görüşleri şu şekildedir:

"Gelişim özellikleri açısından çocukta normalin altında bir farklılık mevcutsa özel eğitime gereksinim duyan çocuktur. Yaştlarından gelişim özellikleri açısından farklıdır" (A2).

Riskli ve risk taşıyan çocuklar, akademisyenlerin 10'u tarafından elverişsiz şartlarda büyüyen çocuk, dokuzu tarafından ise özel gereksinimli çocuk olarak ifade edilmiştir. A8 ve A9 düşüncelerini şu şekilde ifade etmişlerdir:

"...Sosyo-ekonomik riskleri olan ailelerde dünyaya gelmiş çocuklardır. Alkol, uyuşturucu madde kullanan suçta karışmış ebeveynlerin çocukları olabilirler, ihmal ya da istismara uğramış olabilirler. Göç etmek zorunda kalmış çocuklar olabilir. Risk kavramı düşünüldüğünün aksine çok geniş bir kavramdır ve ülkemizde erken dönemde çok fazla risk altında çocuk mevcuttur" (A8).

"Özel öğrenmede güçlüğü olan, üstün ve özel yetenekli, dil ve konuşma güçlüğü, zihinsel yetersizlik, görmede yetersizlik, işitmede yetersizlik, yaygın gelişimsel bozukluk, dikkat eksikliği ve hiperaktivite bozukluğu olan çocuklar..." (A9).

Akademisyenlerin ikisi tarafından ise, davranış problemleri olan çocuk olarak tanımlanmıştır. A9 düşüncesini şu şekilde aktarmıştır:

"Şiddet eğilimi, kendine ya da başkalarına zarar verme gibi bazı davranış problemleri olan çocuklardır. Buna ek olarak sosyal beceri eksikliği, genel duygu durumunda huzursuzluk, yoğun öfke, hırçınlık gibi bazı sinyaller görülebilir" (A9).

TEMA 2: Gözlemler

Akademisyenler ile yapılan görüşmeler doğrultusunda gözlemler temasının alt temaları "problemler, izleme ve değerlendirme" şeklinde belirlenmiştir.

Alt tema: Problemler

Riskli ve risk taşıyan okul öncesi dönem çocuklarının yaşadıkları problemlere ilişkin akademisyenlerin görüşleri doğrultusunda "akran zorbalığı ve eğitimde sürekliliğin sağlanamaması" şeklinde belirlenen kodlar Tablo 5'te yer almaktadır.

Tablo 5.
Yaşadıkları problemler

Kodlar	Frekans
Akran Zorbalığı	9
Eğitimde Sürekliliğin Sağlanamaması	3

Sayfa | 879

Akademisyenlerden dokuzu akran zorbalığını; üçü ise eğitimde sürekliliğin sağlanamamasını ifade etmişlerdir. A4, A9 ve A10 görüşlerini şu cümlelerle açıklamıştır:

“...Genel anlamda yalnız kalma, arkadaşları tarafından istenmeme ve akademik anlamda diğer arkadaşlarından farklı düzeyde yer alma gibi durumlarla karşılaşılabilir” (A4).

“Eğitim ortamında arkadaş ilişkileri, akademik başarı, fırsat eşitliği gibi konularda sorunlar yaşayabilirler” (A9).

“Bu çocuklar akranları tarafından zorbalık veya sosyal kabul görmeme gibi durumlara maruz kalma sonucunda psikolojik ve sosyal-duygusal olarak bir takım sorunlar yaşayabilirler. Bununla birlikte akranlarının takip ettiği eğitim-öğretim programlarında bu çocuklara özel uyarlamalar yapılmıyor ise çocukların gelişimleri desteklenemez. Risk taşıyan çocukların beslenme, sağlık, gelişim ve eğitimleri özel bir takip gerektirmektedir. Eğer bunlar sağlanmıyor ise çocukların yalnızca gelişimsel gerilik gösterdikleri alanlarda değil, aynı zamanda diğer tüm gelişim alanlarında istenmeyen sonuçlarla karşılaşılabilir. Bu ise okul öncesi eğitimden başlayarak yaşam boyu devam eder ve bu çocukların fırsat eşitliğine sahip olmadan eğitim hayatlarına devam etmesine neden olur” (A10).

Alt tema: İzleme ve değerlendirme

Riskli ve risk taşıyan okul öncesi dönem çocuklarının izleme ve değerlendirilmesine yönelik akademisyenlerin ifadeleri incelendiğinde “testler ve ölçekler, gözlem, portfolyo, kazanım ve göstergeler, görüşme” kodları belirlenmiştir. Ancak akademisyenlerin yedisi bu teknikleri örneklemelerini konusunda kendilerini yetersiz hissettiklerini belirtmişlerdir. Belirlenen kodlar Tablo 6’da sunulmaktadır.

Tablo 6.
Riskli ve risk taşıyan okul öncesi dönem çocuklarının izleme ve değerlendirilmesi

Kodlar	Frekans
Testler ve Ölçekler	7
Gözlem	7
Portfolyo	2
Kazanım ve Göstergeler	2
Görüşme	1

Akademisyenlerin yedisi tarafından testler ve ölçekler, gözlem teknikleri kullanılarak çocukların izleme ve değerlendirmelerinin gerçekleştirilebileceği belirlenmiştir. A1, A6 ve A11 düşüncelerini şu şekilde dile getirmişlerdir:

Batı Anadolu Eğitim Bilimleri Dergisi, (2024), 15 (2), 868-887.
Western Anatolia Journal of Educational Sciences, (2024), 15 (2), 868-887.
Araştırma Makalesi / Research Paper

“Çeşitli ölçme ve değerlendirme araçları bulunabilir. Testler ve ölçekler var ama detaylı bilmiyorum” (A1).

“Burada öğretmen ve ebeveyn gözlemi ilk etapta çok önemlidir. İlgili alanın uzmanları ile görüşülerek soruna uygun ölçüm araçları veya tıbbi incelemeler yapılmalıdır. Burada bedensel, duygusal, sosyal sorunlara göre uzmanlar belirlenmelidir. Örneğin bilişsel gelişim ile ilgili bir sorun düşünülüyorsa zeka testleri yapılmalıdır. Bunun yanında örneğin görme sorunu varsa göz hekiminin incelemesi ve tetkikleri yapması sağlanmalıdır. Bu nedenle önce sorun tespit edilmeli sonra o alana uygun analizler yapılmalıdır” (A6).

“Gözlemler, bireysel değerlendirmeler, geçerli ve güvenilir araçlar, standart olan ve olmayan testlerin kullanılması önemlidir” (A11).

Akademisyenlerin ikisi portfolyo, kazanım ve göstergeler, biri ise görüşme ile çocukların izleme ve değerlendirmelerinin yapılabileceğini ifade etmişlerdir. A2, A3 ve A7 şu şekilde açıklamışlardır:

“Testler ve ölçekler, serbest oyun gözlemleri, görüşme, portfolyolar vb. değerlendirmede kullanılabilir. Birçok değerlendirme tekniği birlikte kullanılmalıdır. Amaca uygun değerlendirme yöntemi ve aracı belirlenmelidir” (A2).

“Değerlendirmede okul öncesi eğitim programında yer alan kazanım ve göstergeler kullanılabilir” (A3).

“Değerlendirmede kriter olarak 2013 MEB Okul Öncesi Eğitim Programı temel alınabilir. Programda yer alan gelişim alanları ve becerilere yönelik bir kontrol listesi oluşturulup gözlem yapılabilir” (A7).

TEMA 3: Öneriler

Akademisyenler ile yapılan görüşmeler doğrultusunda öneriler temasının alt temaları “eğitim, iş birliği” şeklinde belirlenmiştir.

Alt tema: Eğitim

Akademisyenlerin riskli ve risk taşıyan okul öncesi dönem çocuklara ilişkin eğitim ile ilgili önerileri kapsamında “uygulamaya yönelik dersler, müdahale programları, hizmet öncesi ve hizmet içi eğitimler” kodları saptanmış olup, Tablo 7’de yer almaktadır.

Tablo 7.
Eğitim ile ilgili öneriler

Kodlar	Frekans
Uygulamaya yönelik dersler	12
Müdahale programları	8
Hizmet öncesi ve hizmet içi eğitimler	1

Batı Anadolu Eğitim Bilimleri Dergisi, (2024), 15 (2), 868-887.

Western Anatolia Journal of Educational Sciences, (2024), 15 (2), 868-887.

Araştırma Makalesi / Research Paper

Akademisyenlerin tamamı (n=12) Okul Öncesi Eğitimi Lisans Programı'nda uygulamaya yönelik derslerin eksik olduğunu ve programa entegre edilmesi gerektiğini belirtmişlerdir. A3, A7 ve A12'nin önerileri şu şekildedir:

“Yeteri derecede yer verildiğini düşündüğümü söyleyemem. Çünkü bu konuda teorik derslerimiz yeterli olsa bile uygulama derslerimizin sayısının artması gerektiğini düşünüyorum. Uygulama esnasında risk altındaki çocuklarla daha fazla vakit geçirme imkânı bulabiliriz. Çocuklarla atölye çalışmaları düzenleyebiliriz” (A3).

“Okul öncesi lisans programında riskli ve risk taşıyan çocuklara yeterince yer verildiğini düşünüyorum ancak yalnızca yer verilmesi yeterli olmamaktadır. Genellikle lisans öğrencileri öğretmenlik uygulaması dersleri kapsamında normal gelişim gösteren çocukların bulunduğu anaokullarına gözlem ve staja gitmektedirler. Bu durumda lisans programında yer verilen riskli ve risk taşıyan çocuklara yönelik deneyimler daha çok teorik yapıda kalmaktadır. Uygulamalı eğitimlerin teorik eğitimlere kıyasla kalıcı öğrenmeye daha çok katkısının olduğu bilinmektedir. Lisans öğrencilerine, özel eğitim okullarında ve kaynaştırma eğitimi alan çocukların yer aldığı okullarda staj uygulaması çerçevesinde gözlem ve uygulama fırsatları da verilmelidir” (A7).

“Yeteri derecede yer verildiğini düşünmüyorum, lisans programında daha kapsayıcı ve güncel şekilde ele alınması gerektiğini düşünüyorum. Bu noktada bahsettiğimiz grup için daha çok biyolojik/tıbbi bilgiden ziyade örnek uygulamalar, alternatif metotlar, aile ile iş birliği için yapılabilecekler ve çocukların gelişimini destekleyecek diğer paydaşların göz önüne alınarak içeriklerin oluşturulması gerekir diye düşünüyorum. Ayrıca öğrencilerin teorik olarak desteklenmesinin yanı sıra özel gereksinimli ve özel eğitime devam eden bu çocukların bulunduğu kurum ve okullara belirli sürelerde uygulama ve gözleme gidilmesi faydalı olabilecektir” (A12).

Sekiz akademisyen uzmanların iş birliği yapılarak müdahale programı oluşturulmasını önermiştir. A2 ve A10 bu konudaki görüşlerini aşağıdaki şekilde aktarmıştır:

“Öğretimin bireyselleştirilmesi, eğitim öğretim etkinliklerinin açık ve anlaşılır yönergeler ile verilmesi, yoğunlaştırılmış bir program, çocuğun ilerleme hızına göre planlamalar, düzeltici geri bildirimleri içermesi, anında pekiştiricileri kapsayacak şekilde program uygulanabilir” (A2).

“Mevcut programa ek olarak çocukların risk durumuna göre sosyal-duygusal, bilişsel ya da fiziksel erken müdahale programları uygulanabilir. Bireysel ek programlarla birlikte mevcut planlar doğrultusunda uyarlamalar yapılabilir” (A10).

Öğretmenlere hizmet öncesi ve hizmet içi eğitimler verilmesine dair öneride bulunan tek kişi olan A1 düşüncesini şu şekilde belirtmiştir:

“Özel eğitim ve çocuk psikolojisi alanındaki uzmanların iş birliği ile hazırlanacak destek programları oluşturulmalı. Hizmet öncesi ve hizmet içi eğitimlerle öğretmenler bu konuda eğitilmeli” (A1).

Alt tema: İş birliği

Akademisyenlerin riskli ve risk taşıyan okul öncesi dönem çocuklarının gelişim sürecine ilişkin görüşleri incelendiğinde, iş birliği alt teması belirlenmiştir. Bu alt tema kapsamında “eğitimciler ve sağlıkçılar” şeklinde kodlar oluşturulmuştur. Tablo 8’de iş birliği alt temasının kodları sunulmuştur.

Sayfa | 882

Tablo 8

İş birliği yapması gereken kişiler

Kodlar	Frekans
Eğitimciler	12
Sağlıkçılar	12

Akademisyenlerin tamamı (n=12) ebeveynlerin eğitimciler ile iş birliği içerisinde olması gerektiğini ifade etmişlerdir. Branş kapsamında ise, özel eğitim öğretmeni, okul öncesi öğretmeni ve psikolojik danışmana değinilmiştir.

“Öncelikle kesinlikle eğer çocuklarda özel gereksinime ihtiyaç olduğundan şüpheleniliyorsa bu konuda eğitim veren özel eğitim kurumlarında çalışan, bu konuda eğitim almış öğretmen ve psikolojik danışmanlarla iş birliği yapılması gerekmektedir. Buna ek olarak çocuk özel gereksinime ihtiyaç duymuyorsa, psikolojik olarak doyum sağlamasına yardımcı olmak için psikolojik danışman ve rehber, psikologlarla iş birliği yapılmalıdır. Çünkü ancak alanında uzman kişilerin yardım sağlaması gerekmektedir” (A3).

Eğitimciler ile benzer şekilde akademisyenlerin tamamı (n=12) ebeveynlerin sağlıkçılar ile de iş birliği içerisinde olması gerektiğini belirtmişlerdir. Branş kapsamında ise psikolog, çocuk sağlığı ve hastalıkları uzmanı, çocuk gelişimci, dil ve konuşma terapisti, fizik tedavi ve rehabilitasyon uzmanı, aile hekimleri, sosyal hizmet uzmanı yer almaktadır. A5 ve A7 görüşlerini şu şekilde örneklendirmişlerdir:

“Psikolojik danışman, sosyal çalışmacı, psikolog gibi hangi uzmanı ilgilendiren konuya ya da disiplinler arası çalışmayı gerektiren bir durum da olabilir. Hep birlikte destek sağlayabilirler” (A5).

“Multidisipliner bir yaklaşım olarak da ifade edeceğimiz bu ekip çalışmasında hekim, psikolog, fizyoterapist, dil ve konuşma terapisti, odyolog, diyetisyen, özel eğitim öğretmeni, çocuk gelişim uzmanı, çocuk gelişimci, psikolojik danışman ve sosyal hizmet uzmanları yer alabilir” (A7).

Tartışma, Sonuç ve Öneriler

Bu çalışma okul öncesi eğitim alanında görev yapan akademisyenlerin, riskli ve risk taşıyan okul öncesi dönem çocuklarına ilişkin bilgi düzeylerinin ve önerilerinin görüşlerine göre değerlendirilmesi amacıyla yürütülmüştür. Çalışmada akademisyenlere göre riskli çocukları etkileyen faktörler, riskli çocukların tanımlanması, riskli çocukların yaşadıkları problemler, riskli çocukları izleme ve değerlendirme, eğitim ve iş birliği kapsamında öneriler ortaya çıkarılmıştır.

Araştırma sonucunda akademisyenlerin okul öncesi dönem çocuklarının riskli olarak dünyaya gelmesinde ya da büyümesinde “doğum öncesi, doğum sırası ve doğum sonrası” faktörlerin etkili olduğunu düşündükleri görülmüştür. Riskli bireylere ilişkin yapılan açıklamalarda doğum öncesinde, doğum sırasında ve doğum sonrasında yenidoğanın genel sağlık durumunu olumsuz yönde etkileyebilecek çevresel ve biyolojik faktörler olduğu belirtilmiştir (Acunaş vd., 2018). Akman ve Hacıfazlıoğlu (2018) de benzer şekilde bireylerde nörolojik kaynaklı gelişim geriliği, görme bozuklukları, işitme bozuklukları, konuşma bozuklukları şeklindeki sensörinöral problemler, dil gelişim geriliği, davranış problemleri ve psikososyal sorunlar gibi risk durumlarının annenin sağlık durumuna da bağlı olarak doğumdan önce, doğum sırasında ya da doğum sonrasında erken dönemde meydana gelen durumlardan kaynaklanabileceğini tespit etmişlerdir. Bu bağlamda elde edilen bulgulara göre akademisyenlerin riskli çocuklar hakkındaki görüşlerinin literatürle örtüştüğü görülmektedir.

Akademisyenler riskli ve risk taşıyan çocuklara ilişkin tanımlamalarını “gelişim geriliği gösteren çocuk, elverişsiz şartlarda büyüyen çocuk, özel gereksinimli çocuk, davranış problemleri olan çocuk” şeklinde belirtmiştir. Erken çocukluk dönemindeki çocuklar için risk kelimesi, çocukların gelişimlerini olumsuz yönde etkileyen birden fazla zorlayıcı durumu simgeler. Bu zorlayıcı durumlarda yoksulluk, madde bağımlılığı gibi birtakım risk faktörleri öne çıkmaktadır. Prematüre doğan bir bebek, yoksullukla mücadele eden bir evde büyütüldüğünde riskler artacak olup bebek iki temel risk faktörü ile mücadele edecektir (Ataman, 2005). Okul öncesi dönemde risk altındaki çocuklara ilişkin okul öncesi öğretmenlerinin görüşleri incelendiği bir çalışmada risk altındaki çocuklar; parçalanmış ve elverişsiz koşullarda büyüyen, ihmal ve istismara maruz kalan, madde bağımlısı, suça sürüklenen, mülteci, çok çocuklu ailede yetişen, sokakta yaşayan, çalışan çocuklar ve internet bağımlısı çocuklar olarak tanımlanmıştır (Erol ve Savaş, 2022). Bu çalışmada da akademisyenlerin büyük bir çoğunluğunun elverişsiz şartlarda büyüyen çocuklara değindiği görülmüştür. Bu durumda eğitimciler tarafından okul öncesi dönemde risk altındaki çocukların elverişsiz şartlardan etkilendiği şeklinde yorumlanmaktadır.

Riskli ve risk taşıyan okul öncesi dönem çocuklarının yaşadıkları problemler akademisyenler tarafından “akran zorbalığı ve eğitimde sürekliliğin sağlanamaması” şeklinde ifade edilmiştir. Bu sonuçları destekleyecek şekilde, yetersizlik gösteren çocukların akranlarının bu tür çocukları çoğunlukla görmezden geldikleri ve tercih etmedikleri yapılan diğer araştırmalarda tespit edilmiştir (Çulhaoğlu İmraç, 2009; Karadağ, Yıldız Demirtaş ve Girli, 2014). Yapılan başka bir çalışmada ise normal gelişim gösteren çocukların down sendromlu çocuklara problem çözme yolu olarak sözel ve fiziksel şiddet uyguladıkları belirlenmiştir (İmraç ve Sığırtmaç, 2010). Bu bağlamda akademisyenlerin riskli ve risk taşıyan çocukların akran zorbalığına maruz kaldıklarına ilişkin görüşlerinin literatürde bulunan çalışmalarda görüldüğü belirtilebilir. Uzmanlar tarafından nitelikli okul öncesi eğitim programları sağlayan birçok erken müdahale programı geliştirilmektedir. Geliri düşük olan aileleri hedefleyen Head Start, sorun davranışlara yönelik Incredible Years, özel gereksinimlere sahip dezavantajlı çocuklar için Prevent-Teach-Reinforce, ve onların aileleri için Triple-P gibi erken müdahale programları bulunmaktadır (Campbell ve Ramey, 1994). Bayly ve ark. (2023) tarafından yapılan çalışmada risk altındaki çocuklar üzerinde Head Start’ın okul başarıları üzerindeki etkisi incelendiğinde, erken çocukluk dönemindeki çocuklar üzerinde kalıcı etkisinin olduğu belirlenmiştir. Bu bağlamda eğitimin ve eğitimde sürekliliğin sağlanmasının riskli çocuklar üzerinde önemli bir etkisinin olduğu söylenebilir.

Riskli ve risk taşıyan okul öncesi dönem çocuklarının izleme ve değerlendirilmesine yönelik akademisyenlerin “testler ve ölçekler, gözlem, portfolyo, kazanım ve göstergeler, görüşme” yöntemlerini belirttikleri saptanmıştır. Akademisyenlerle yapılan görüşmeler sonucunda yarısının izleme ve değerlendirmede kullanılan testler konusunda kendilerini yeterli hissetmediklerini ifade ettikleri belirlenmiştir. Mafuba (2021), riskli çocukların bütünsel sağlık ve sosyal ihtiyaçlarının karşılanması için gereken hizmet modelleri, değerlendirme ve hizmetlere erişimde eşitsizlik ve adaletsizlik olduğunu belirtmiştir. Konuk Er vd., (2022) tarafından yapılan çalışmada okul öncesi öğretmenlerinin risk grubunda yer alan çocukların değerlendirilmesi konusunda kurumlarında personel ihtiyaçları olduğu tespit edilmiştir. Bu çalışmada ise akademisyenlerin bir kısmının riskli ve risk taşıyan çocukları değerlendirme konusunda yeterli hissetmemelerinin öğretmen adaylarına verdikleri derslere yansıtacağı düşünülmektedir. Bu bağlamda akademisyenlerin riskli ve risk taşıyan çocukları değerlendirme konusunda farklı yöntem ve teknikleri öğretmen adaylarına öğretmesinin önemli olduğu düşünülmektedir.

Akademisyenlerin riskli ve risk taşıyan okul öncesi dönem çocuklara ilişkin eğitim ile ilgili önerileri kapsamında “uygulamaya yönelik dersler, müdahale programları, hizmet öncesi ve hizmet içi eğitimler” bulunmaktadır. Akademisyenler özellikle riskli çocuklar kapsamında uygulamaya yönelik derslerin yetersiz olduğunu ve programa entegre edilmesi gerektiğini belirtmişlerdir. 2018 yılında güncellenen Okul Öncesi Öğretmenliği Lisans Programı incelendiğinde 8. yarıyılında Özel Eğitim ve Kaynaştırma dersinin zorunlu olarak yer aldığı, Dikkat Eksikliği ve Hiperaktivite Bozukluğu, Öğrenme Güçlüğü, Türk İşaret Dili gibi seçmeli derslerin bulunduğu görülmektedir. Programda, riskli çocukları kapsayan eğitime yönelik derslerin niceliksel olarak bulunduğu görülmektedir. Ancak 1998 Okul Öncesi Öğretmenliği Programı’nda özel eğitim dersi uygulamalı bir ders olarak yer alırken 2006 ve 2018 Programlarında yer almaması, akademisyenlerin uygulama derslerinde eksikliklerin bulunduğu dair görüşlerini desteklemektedir (Şahin, Kartal ve İmamoğlu, 2013). Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu, 2828 sayılı Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Kanunu’nun ilgili hükümleri gereğince tüm özel gereksinimli gruplara yönelik bakım ve rehabilitasyon haklarının kullanılması ve toplumsal hayata katılmalarına yönelik müdahale programları oluşturmak, geliştirmek ve uygulamakla yükümlü olduğunu belirtmiştir. Akademisyenlerin müdahale programları oluşturulmasına yönelik görüşleri ilgili kanun tarafından desteklenmektedir. Ayrıca akademisyenlerin riskli çocuklara yönelik hizmet öncesi ve hizmet içi eğitimler verilmesine yönelik önerileri, yapılan araştırmalarla da öğretmenlerin hem hizmet öncesi hem de hizmet içi eğitimde risk altındaki çocuk davranış göstergelerini bilmesi ve müdahale programlarına yönelik eğitim almaları gerektiğine dair elde edilen sonuçlar ile paralellik göstermektedir (Bakır ve Kapucu, 2017; Dickinson vd., 2022). Eilers (2023) ve Lotty ve ark. (2022) özel gereksinimli çocuklar için programların yeniden çerçevelendirilmesini, bireyselleştirilmiş eğitim programlarının oluşturulması ve uygulanmasında çocukların aktif katılımını desteklemek için birbirine bağlı yöntemlerin kullanılmasını belirtmiştir. Bu araştırmalar ve elde edilen veriler doğrultusunda, riskli ve risk taşıyan çocukların eğitimi ile ilgili müdahale programlarının, okul öncesi öğretmen adaylarının lisans programında uygulamaya yönelik derslerin bulunmasının, bu çocuklara yönelik öğretmenlere hizmet öncesi ve hizmet içi eğitimler verilmesinin önemli olduğu ifade edilebilir.

Akademisyenlerin görüşleri doğrultusunda, ebeveynlerin riskli ve risk taşıyan okul öncesi dönem çocuklarının gelişim sürecinde eğitimciler ve sağlıkçılar ile iş birliği yapmalarını önerdikleri

Batı Anadolu Eğitim Bilimleri Dergisi, (2024), 15 (2), 868-887.
Western Anatolia Journal of Educational Sciences, (2024), 15 (2), 868-887.
Araştırma Makalesi / Research Paper

belirlenmiştir. Eğitimciler kapsamında, özel eğitim öğretmeni, okul öncesi öğretmeni ve psikolojik danışmana değinilmiştir. Sağlıkçılar kapsamında ise psikolog, çocuk sağlığı ve hastalıkları uzmanı, çocuk gelişimci, dil ve konuşma terapisti, fizik tedavi ve rehabilitasyon uzmanı, aile hekimleri, sosyal hizmet uzmanı bulunmaktadır. Bebeklik ve erken çocukluk dönemi ile ilgili bilimlerin gelişmiş olduğu ülkelerde riskli çocuklarla çalışan kişilerin uzmanlık alanları multidisipliner bir yaklaşım içindedir. Bu uzmanlık alanları; gelişimsel pediatri, çocuk ruh sağlığı ve hastalıkları, çocuk gelişimi ve eğitimi, özel eğitim, çocuk psikolojisi, pedagoji, konuşma terapisi, fizik tedavi ve rehabilitasyon şeklindeki alanlardır. Bu uzmanların iş birliği içerisinde temel ilkelere dayanarak çocukların gelişimlerini desteklemeleri gerektiği belirtilmiştir (Ertem, 2005). Yapılan çalışmalarda ayrıca risk altındaki çocuklara bakım veren kişilerin uzmanlar ile iş birliği içerisinde bulunmasının önemli olduğu saptanmıştır (Koliouli vd., 2022; Sheppard ve Moran, 2022). Fianto (2023) tarafından risk kapsamında yer alan serebral palsili çocukların ele alındığı bir çalışmada, bir toplumdaki bireyler ve gruplar arasında iş birliği ve koordinasyonun sosyal sermaye bağlamında etki gösterdiği belirtilmiştir. Bu bağlamda akademisyenlerin riskli çocuklar ile hem eğitimcilerin hem de sağlıkçıların multidisipliner yaklaşım içerisinde çalışmaları gerektiğine dair görüşleri desteklenmektedir.

Bu çalışma sonuçları doğrultusunda aşağıdaki öneriler sunulmuştur:

- Riskli ve risk taşıyan çocuklara yönelik hizmet öncesi eğitimler ve hizmet içi eğitimler verilebilir. Böylece somut örneklerle riskli çocuğu topluma kazandıracak teorik ve uygulama birliktelikleri gerçekleştirilebilir.
- Riskli ve risk taşıyan çocuklara yönelik erken müdahale programları geliştirilebilir.
- Riskli ve risk taşıyan çocukların değerlendirilmesine yönelik eğitimler yaygınlaştırılabilir.
- Riskli ve risk taşıyan çocuklara sahip ebeveynlerin eğitim ve sağlık alanlarındaki çeşitli uzmanlar ile iş birliği içerisinde olmasına yönelik farkındalıklarını artırıcı eğitimler verilebilir.
- Okul Öncesi Öğretmenliği Lisans Programı'na risk altındaki çocuklara ilişkin uygulama dersleri eklenebilir.

Batı Anadolu Eğitim Bilimleri Dergisi, (2024), 15 (2), 868-887.
Western Anatolia Journal of Educational Sciences, (2024), 15 (2), 868-887.
Araştırma Makalesi / Research Paper

Kaynakça

- Acunaş, B., Uslu, S., & Baş, A. Y. (2018). Türk Neonatoloji Derneği yüksek riskli bebek izlem rehberi. *Türk Pediatri Arşivi*, 53(1), 180-195. <https://doi.org/10.5152/TurkPediatriArs.2018.01817>
- Akman, I., & Hacifazlıoğlu, N. E. (2018). Nörogelişimsel problemler açısından yüksek riskli bebeklerde erken tanı ve izlem prensipleri. *TOTBID Dergisi*, 17(5), 405-413. <https://doi.org/10.14292/totbid.dergisi.2018.53>
- Altunalan, T. (2015). Preterm bebeklerin okul öncesi dönemde denge, koordinasyon ve görsel algı alanlarının değerlendirilmesi [Yüksek lisans tezi, İstanbul Üniversitesi]. YÖKTEZ.
- Ataman, A. (2005). *Özel gereksinimli çocuklar ve özel eğitim*. Gündüz Eğitim ve Yayıncılık.
- Bakır, E., & Kapucu, S. (2017). Çocuk ihmali ve istismarının Türkiye’de yapılan araştırmalara yansımaları: Bir literatür incelemesi. *Hacettepe Üniversitesi Hemşirelik Fakültesi Dergisi*, 4(2), 13-24.
- Bayly, B. L., Cooper, B. R., & Rhoades, K. A. (2023). Head Start’s impact on long-term School Success: assessing variation across latent classes of Family Risk. *Child & Youth Care Forum*, 52(3), 619-639. <https://doi.org/10.1007/s10566-022-09702-z>
- Behrman, R. E., & Vaughan, V. C. (1983). *Nelson Textbook of Pediatrics*. WB Saunders.
- Büyüköztürk, Ş., Kılıç Çakmak, E., Akgün, Ö. E., Karadeniz, Ş., & Demirel, F. (2018). *Bilimsel araştırma yöntemleri*. Pegem Akademi.
- Calder, S., Ward, R., Jones, M., Johnston, J., & Claessen, M. (2018). The uses of outcome measures within multidisciplinary early childhood intervention services: a systematic review. *Disability and Rehabilitation*, 40(22), 2599-2622.
- Campbell, F. A., & Ramey, C. T. (1994). Effects of early intervention on intellectual and academic achievement: A follow-up study of children from low-income families. *Child Development*, 65(2), 684-698.
- Creswell, J. W., & Creswell, J. D. (2018). *Research design: Qualitative, quantitative, and mixed methods approaches*. SAGE.
- Çetingöz, D., & Doğru, S. Y. (2016). Gelişimi risk altında olan okul öncesi dönem çocuklarının sosyal beceri düzeylerinin değerlendirilmesi. *Akdeniz İnsani Bilimler Dergisi*, 6(2), 151-172.
- Çulhaoğlu İmrak, H. (2009). *Okul öncesi dönemde kaynaştırma eğitimine ilişkin öğretmen ve ebeveyn tutumları ile kaynaştırma eğitimi uygulanan sınıflarda akran ilişkilerinin incelenmesi* [Yüksek lisans tezi, Çukurova Üniversitesi]. YÖKTEZ.
- Çulhaoğlu İmrak, H., & Sığırmaç, A. (2010). Examination of peer relations in inclusive preschool classrooms. *International Journal of Early Childhood*, 3(1), 38-65. <https://doi.org/10.20489/intjces.107946>
- Dickinson, S., Agazzi, H., Shaffer Hudkins, E., & Ferron, J. (2022). Smart Start: a feasible intervention for young children with disabilities and trauma. *Journal of Public Child Welfare*, 16(3), 402-426. <https://doi.org/10.1080/15548732.2021.1896625>
- Eilers, N. (2023). Individualized education program development in early childhood education: a disabled children’s childhood studies perspective. *European Early Childhood Education Research Journal*, 31(1), 22-33. <https://doi.org/10.1080/1350293X.2022.2147974>
- Eripek, S. (2005). *Zeka geriliği*. Kök Yayıncılık.
- Erol, D., & Savaş, Ö. (2022). Okulöncesi dönemde risk altındaki çocuklar: Okulöncesi öğretmenlerinin görüşleri. *Eğitim ve Bilim*, 47(210).
- Ertem, İ. Ö. (2005). İlk üç yaşta gelişimsel sorunları olan çocuklar: üç sorun ve üç çözüm. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Özel Eğitim Dergisi*, 6(2), 13-25. https://doi.org/10.1501/ozlegt_0000000089
- Gay, L. R., Mills, G. E., & Airasian, P. (2012). *Educational research: competencies for analysis and applications*. Pearson Education.
- Karadağ, F., Yıldız Demirtaş, V., & Girli, A. (2014). Okul öncesi dönemde akranların sınıflarındaki özel gereksinimli öğrenciyi tercih etme durumları. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 31, 191- 215.

Batı Anadolu Eğitim Bilimleri Dergisi, (2024), 15 (2), 868-887.
Western Anatolia Journal of Educational Sciences, (2024), 15 (2), 868-887.
Araştırma Makalesi / Research Paper

- Koliouli, F., Pinel Jacquemin, S., & Zaouche Gaudron, C. (2022). Perceived barriers and facilitators in infant-toddler day care inclusion: The childcare professionals' point of view. *IJEC*, 54, 165–184. <https://doi.org/10.1007/s13158-021-00309-4>
- Konuk Er, R., Karaman, E., & Yıldırım Doğru, S. (2022). Okul öncesi öğretmenlerinin geçiş sürecini değerlendirmesi: Risk grubunda yer alan çocuklar açısından. *Sosyal, Beşeri ve İdari Bilimler Dergisi*, 5(2), 153-170.
- Lotty, M., Bantry White, E., & Dunn Galvin, A. (2022). Towards a more comprehensive understanding of fostering connections: The trauma-informed foster care programme: A mixed methods approach with data integration. *International Journal of Child, Youth and Family Studies*, 13(1), 1-29. <https://doi.org/10.18357/ijcyfs131202220656>
- Mafuba, K. (2021). Children with intellectual disabilities and/or complex needs. *Journal of Child Health Care*, 25(2), 175-178. <https://doi.org/10.1177/1367493515624007>
- Miles, M. B., & Huberman, A. M. (1994). *Qualitative data analysis: An expanded sourcebook*. Sage Publications.
- Moor, S., Williman, J., Harris, S., Ellis, N., Graham, P., & Austin, N. (2023). Late effects of prematurity: Psychiatric outcomes of 17-year-olds born very preterm. *Journal of Paediatrics and Child Health*, <https://doi.org/10.1111/jpc.16467>
- Morse, S.B., Zheng, H., Tang, Y., & Roth, J. (2009). Early school-age outcomes of late preterm infants. *Pediatrics*, 123(4). <https://doi.org/10.1542/peds.2008-1405>
- Mutlu, A. (2017). Early neuromotor assessment methods in pediatrics. Elbasan B. (Eds.). *Pediatric Physiotherapy Rehabilitation*, (55-62). Medical Publishing Scientific Works Series.
- Parmelee, A. H., & Haber, A. (1973). Who is the at risk infant? *Clinical Obstetrics and Gynecology*, 16, 376-87. <https://doi.org/10.1097/00003081-197303000-00021>
- Patton, M. (2015) *Qualitative research and evaluation methods*. Sage Publications.
- Pullum, M. R., King, S. A., & Kennedy, K. (2022). Structured teaching and the play of preschoolers with developmental disabilities: An evaluation. *Topics in Early Childhood Special Education*, 42(1), 105–117. <https://doi.org/10.1177/0271121420942841>
- Sheppard, M. E., & Moran, K. K. (2022). The Role of early care providers in early intervention and early childhood special education systems. *Early Childhood Education Journal*, 50, 891–901. <https://doi.org/10.1007/s10643-021-01225-x>
- Şahin, Ç., Kartal, O. Y., & İmamoğlu, A. (2013). Okul öncesi öğretmen yetiştirme programı hakkında okul öncesi öğretmen adaylarının görüşleri. *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 14(1), 101-118.
- Ulutaş, A., Demir, E., & Yayan, E. H. (2017). Motor gelişim eğitim programının 5-6 yaş çocukların kaba ve ince motor becerilerine etkisinin incelenmesi. *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 17(3), 1523-1538. <https://doi.org/10.17240/aibuefd.2017.17.31178-338846>
- Vohr, B. R., O'Shea, M., & Wright, L. L. (2003). Longitudinal multicenter follow-up of high-risk infants: Why, who, when, and what to assess. *Semin Perinatol*, 27(4), 333-42. [https://doi.org/10.1016/s0146-0005\(03\)00045-4](https://doi.org/10.1016/s0146-0005(03)00045-4)
- Yıldırım, A., & Şimşek, H. (2011). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Seçkin Yayıncılık.